

Povezovanje hierarhije pridevnikov v samostalniški zvezi in kognicije

V človeških jezikih lahko pogosto opazujemo univerzalne hierarhije funkcijskih projekcij, ki se pojavijo ob leksikalnih jedrih (npr. ob samostalniškem jedru N^0). Z določanjem omenjenih hierarhij se ukvarja t. i. kartografski pristop, eno izmed osrednjih vprašanj tega pristopa pa je, od kod te hierarhije izvirajo, gl. npr. Cinque in Rizzi (2008). Med mogočimi odgovori je med drugim treba upoštevati tudi kognicijo samo. Na podlagi tega lahko pričakujemo, da se bo hierarhija funkcionalnih projekcij odražala tudi v drugih kognitivnih procesih, na kar smo se osredotočili v raziskavi, predstavljeni v tem prispevku.

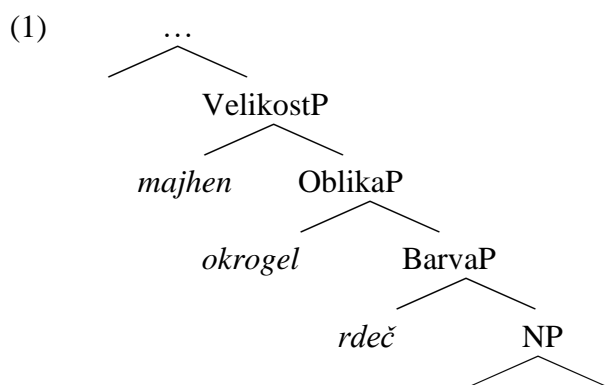
Konkretno pregledujemo hierarhijo funkcijskih projekcij v samostalniški zvezi. Čeprav se v samostalniški zvezi lahko pojavljajo različni elementi (za slovenščino prim. Toporišič 2004: 559), se bomo tukaj osredotočili le na pridevnike. Ti se ob samostalniškem jedru običajno pojavijo v strogem vrstnem redu, ki velja čezjezikovno (prim. Scott 2000 za angleščino, Pereltsvaig 2007 za ruščino, Toporišič 2004, Vidovič-Muha 1981 in Plesničar 2017 za slovenščino). Če ob tem privzamemo, skladno z generativnim pristopom, hierarhično strukturo, v kateri so razvrščene tudi za različne tipe pridevnikov specializirane funkcionalne projekcije, lahko govorimo o univerzalni hierarhiji pridevnikov.

Hipoteza, v središču dela, temelji na vrstnem redu pridevnikov, ki opisujejo velikost, obliko in barvo, in ki se v slovenščini tipično pojavijo v tem vrstnem redu, gl. tudi primera (1) in (2), pri čemer (2a) predstavlja najbolj naraven oz. najmanj zaznamovan vrstni red pridevnikov. Če hkrati privzamemo, da se skladijska struktura gradi od spodaj navzgor, lahko napovemo, da govorci kot najpomembnejšo lastnost predmetov pri definiranju objekta dojemajo tisto, ki je jedru najbližja. To pomeni, da bodo posamezniki pri izbiri odzivov najpogosteje izbrali odziv na podlagi barve, nato oblike in končno velikosti.

Podatke, s katerimi smo preverjali napoved, smo zbrali s pomočjo internetne ankete, v kateri je do danes sodelovalo 20 govorcev slovenščine (zbiranje podatkov se še vedno odvija), starih med 22 in 65 let (povprečna starost je 36,5 let). Anketa je bila sestavljena iz uvajalnega dela in samega eksperimenta, oba sta imela enako zasnovo. Govorcem se je na ekranu najprej pokazal en predmet (dražljaj), bodisi krog, kvadrat ali petkotnik, ki je bil ene od treh uporabljenih barv in ene od treh uporabljenih velikosti, gl. tabela 1, na naslednji prosojnici pa trije predmeti (mogoči odzivi). Vsak od treh predmetov se je v eni lastnosti ujema z dražljajem, v preostalih dveh pa se je od njega razlikoval, hkrati pa so se ti trije predmeti med seboj popolnoma razlikovali, gl. tabela 2. V eksperimentu smo uporabili 27 testnih primerov in 28 mašil. V polovici mašil je eden mogočih odzivov dražljaju ustrezal v vseh lastnostih, pri drugih pa dražljaju ni ustrezala nobena od treh ponujenih možnosti. Govorce smo prosili, naj vedno kliknejo na možnost, za katero menijo, da dražljaju najbolj ustreza.

Delni rezultati, povzeti v tabeli 3, so pokazali, da so sodelujoči najpogosteje, v 83 % primerov, izbrali lik na podlagi oblike (in ne pričakovane barve; kar 6 osebkov je v vseh testnih ponovitvah izbralo samo na podlagi oblike). Obliki po pogostosti sledila barva (15 %), najredkeje, v samo 2 % primerov, je bil lik izbran na podlagi velikosti. Hipoteza, da bodo posamezniki najpogosteje izbrali na podlagi barve, nato oblike in najredkeje velikosti, torej ni bila potrjena.

Vendar moramo izpostaviti nekaj težav. Kljub mnogim podobnostim med pridevniki, s katerimi so povezani koncepti, ki smo jih testirali, moramo upoštevati, da so pridevniki, ki poimenujejo barvo in obliko, absolutni, medtem ko so pridevniki, ki poimenujejo velikost, relativni (gl. Cinque 2010) in kot taki težje primerljivi z barvo in obliko. Dejstvo, da so sodelujoči med tremi odzivi najpogosteje izbrali na podlagi oblike, pa je morda povezano s poimenovanjem, ki so ga sodelujoči pripisali posamezni možnosti. Tako lahko prvo možnost v tabeli 2 opišem kot *majhen kvadraten zelen X* ali kot *majhen zelen kvadrat*, pri tem pa v samo jedro samostalniške zveze postavimo obliko, ki tako postane najprominentnejša lastnost.

- (2)
a.	majhen okrogel rdeč lik	č.	?rdeč okrogel majhen lik
b.	?majhen rdeč okrogel lik	e.	?okrogel rdeč majhen lik
c.	?rdeč majhen okrogel lik.	f.	?okrogel majhen rdeč lik

Lastnost	Velikost	Oblika	Barva
Vrednosti	majhen	kvadraten	zelen
	srednji	petkoten	rdeč
	velik	okrogel	moder

Tabela 1: Testirane vrednosti

Dražljaj	Mogoči odzivi		
	Prva možnost	Druga možnost	Tretja možnost
majhen okrogel rdeč	<u>majhen</u> kvadraten zelen	srednji <u>okrogel</u> moder	velik petkoten <u>rdeč</u>

Tabela 2: Oblika primerov

Koncept	Odgovori	Odstotki
Velikost	11	2 %
Oblika	448	83 %
Barva	81	15 %
Skupaj	540	100 %

Tabela 3: Delni rezultati

Literatura: Cinque, G. *The syntax of adjectives: A comparative study*. MIT Press. Cinque, G. & Rizzi, L. 2008. The cartography of syntactic structures V: *CISCL Working Papers on Language and Cognition*, 2, 43–59. Pereltsvaig, A. 2007. The universality of DP: A view from Russian. *Studia linguistica* 61.1: 59–94. Plesničar, V. 2017. Adjective order restrictions of attributive adjectives in Slovenian. Rokopis, UNG. Scott, G.-J. 2002. Stacked adjectival modification and the structure of nominal phrases. V: *Functional structure in DP and IP. The cartography of syntactic structures 1*: 91–120. Vidovič-Muha, A. 1981. Pomenske skupine nekakovostnih izpeljanih pridevnikov. *Slavistična revija* 29.1: 19–42. Toporišič, J. 2004. *Slovenska slovnica*. 4. izdaja. Obzorja.